

Ulasan Buku

Bilcher Bala, *Thalassocracy: A History of the Medieval Sultanate of Brunei Darussalam*, Kota Kinabalu: Sekolah Sains Sosial, UMS, 2005, Kulit Lembut, 211 Muka Surat.

Yusry Sulaiman¹

Manuskrip diterima: 5 Julai 2019

Diterima untuk penerbitan: 15 Oktober 2015

¹ Calon Ijazah Sarjana, Program Sejarah, Fakulti Kemanusiaan, Seni dan Warisan, Universiti Malaysia Sabah. E-mail: yusryjason@gmail.com

---

Thalassocracy adalah daripada perkataan *Thalassokratos* dalam bahasa Greek. *Thalassa* bermaksud laut dan *Kratos* adalah kuasa. Justeru itu, *Thalassocracy* bermaksud kuasa laut atau empayar maritim, seperti empayar tamadun Yunani yang menguasai seluruh kawasan Laut Mediterranean melalui hubungan perdagangan berasaskan maritim. Secara keseluruhannya buku ini menjelaskan tentang sejarah dan perkembangan semasa Kesultanan Brunei yang mewujudkan sebuah kerajaan *thalassocracy* yang berbeza dengan empayar maritim lain sebelumnya, seperti Kesultanan Melaka, Srivijaya dan Majapahit. Kajian buku ini cuba menganalisis sebuah kerajaan yang dikenali sebagai *sea-born* yang berbeza dengan *Tellulocracy* yang berteraskan kawasan daratan. Buku ini mempunyai enam bab yang akan menyentuh secara epistimologi sejarah Kesultanan Brunei dari abad ke-15 hingga ke-18.

Dalam bab satu menjelaskan tentang sejarah Kesultanan Brunei dari perspektif sebelum pra-modern. Kerajaan Brunei terawal diasaskan oleh pribumi Melayu-Berunai. Buku ini menggunakan sumber primer untuk menjelaskan tentang maklumat sejarah awal Kesultanan Brunei. Kesultanan Brunei merupakan sebuah kerajaan yang mengutamakan dalam bidang pengeksport bagi kapur barus yang sudah lebih seribu tahun tertubuh. Tambahan pula, kemunculan pusat perdagangan yang

dikenali sebagai Kota Batu menyumbang kepada pengembangan sebuah kerajaan empayar perdagangan pada tahun abad KE-15. Pada masa yang sama, Kesultanan Brunei adalah sebuah kerajaan Islam yang terkuat di Asia Tenggara, terutamanya selepas kemerosotan Kesultanan Melaka dan Kesultanan Aceh. Kota Batu mengalami pembangunan pesat dari segi politik dan ekonomi. Empayar Kesultanan Brunei semakin maju serta tidak dapat ditandingi sekitar Asia Tenggara pada abad Ke-16. Terdapat sarjana asing yang menyumbang penulisan tentang Kesultanan Brunei, seperti Robert Nicholl, Graham Saunders, Tom Harisson, D. E. Brown, David Leake dan Ranjit Singh. Manakala sejarawan tempatan, seperti Pehin Jamil Awang Al-Sufri, Sabihan Osman, Haji Zaini Haji Ahmad, Pengiran Haji Mohammad Haji Pengiran Haji Pengiran Abdul Rahman, Muhammad Hadi Abdullah, Sabullah Haji Hakip dan Jaswin Sindhu. Bab satu ini berjaya menggarap pandangan daripada semua kajian lepas tentang persoalan kewujudan dan pengelasan Kerajaan Kesultanan Brunei pada abad ke-15.

Bab 2 membincangkan tentang kemunculan Sultan dan Islam di Brunei pada abad ke-15. Bab ini cuba menggarap pandangan sarjana mengenai pengislaman Brunei dari pelbagai sumber sejarah. Sumber Arab menyatakan kawasan persekitaran geografi di Brunei sebagai *Abode of Peace*, iaitu tempat yang aman. Sumber tempatan, *Syair Awang Semaun* mengaitkan hubungan keluarga dengan Johor, Jawa, Sumatera, China dan Arab. Pada pandangan Richard Olar Winsted, kerajaan Brunei mempunyai ikatan keluarga di Kepulauan Melayu. Hughess Hallet mengatakan bahawa kerajaan Brunei bermula dengan kewujudan Kota Batu sebagai pelabuhan kecil dan berkembang pada abad Ke-15. Pandangan ini dipersetujui oleh Tom Harrison yang mengatakan Kota Batu sudah wujud lebih seribu lima ratus tahun yang lalu dengan berasaskan sumber arkeologi.

Bab 3 membincangkan kesan unsur kedatangan budaya Hindu yang dipercayai membangun kerajaan awal di rantau Asia Tenggara. Perkataan 'kerajaan' awal adalah tidak melibatkan kuasa ke atas sempadan politik dalam mengikut konteks moden, tetapi lebih kepada kuasa terhadap manusia. Menurut Hall, ketua kaum merupakan sebuah 'kerajaan' di kawasan Asia Tenggara. Pada abad pertama, budaya Hindu berjaya menyebarkan di seluruh Asia Tenggara. Paul Wheatley menyimpulkan bahawa penyebaran budaya Hindu dari India bermula melalui perdagangan dan mereka bermigrasi untuk mencari kekayaan semata-mata. Mereka terdiri golongan pendeta, pedagang, dan pelayaran. Kemudian mereka menguasai ekonomi perdagangan

tempatan. Kesan berlaku proses indianisasi ke atas masyarakat tempatan, terutamanya kaum Melayu di kawasan pantai. Sungguh pun begitu, dalam bab ini mempertikaikan kewujudan indiansasi masyarakat tempatan di Brunei, terutamanya sebelum kedatangan migrasi kaum Melayu-Islam daripada Sumatera pada abad Ke-15. Brown menjelaskan bahawa satu legenda tempatan berunsur *egg-born god*, yang menguasai di kawasan Brunei. Cerita legenda ini dikaitkan dengan mitos Hindu yang dikenali *Hiranyagrha*. Menurut Tom Harrisson bahawa kaum Bisaya merupakan penduduk peribumi asli yang telah berhijrah daripada Kepulauan Filipina. Kewujudan bahasa Sanskrit dalam budaya Melayu Brunei adalah bukan secara langsung dari India tetapi dibawa bersama oleh migran Melayu yang menubuhkan Kesultanan Brunei pada abad Ke-15.

Bab 4 membincangkan penubuhan sebuah empayar perdagangan yang berpusat di Kota Batu, yang merupakan bandar purba Brunei yang dibina pada tahun abad Ke-16. Kesultanan Brunei menganjurkan hubungan perdagangan dengan segenap kawasan pinggir pantai Borneo serta Kepulauan Filipina. Pembinaan sebuah talasokrasi Brunei adalah dengan meluaskan kawalan ke atas semua pusat perdagangan di rantau ini. Pada abad ke-16, Brunei telah mencapai sebuah empayar maritim atau talasokrasi yang besar dan kuat standing dengan empayar sebelumnya, seperti Melaka, Srivijaya dan Majapahit. Hubungan perdagangan Brunei dengan kuasa wilayah kecil atau kerajaan kecil di Kepulauan Borneo dan Kepulauan Filipina menyebabkan aliran sumber perdagangan tertumpu ke Kota Batu selaku pelabuhan pengeksporthasil rantau ini. Perdagangan utama ialah perdagangan rempah ratus dan pokok cendana. Di samping itu, menurut sumber Portugis pada tahun 1514, Brunei juga berdagang kepada kerajaan lain, seperti Melaka dan setiap kerajaan persisiran pantai. Pada abad ke-16, Brunei lebih dikenali sebagai Kota Batu atau bandar perairan dan *Venice of the Far East*, menjadi pusat perdagangan utama di Asia Tenggara.

Bab 5 mengetengahkan kejatuhan empayar Brunei ekoran daripada kedatangan kuasa Barat, seperti Portugis, Sepanyol dan British. Pada mulanya, Kesultanan Brunei mempunyai sifat bongkak kerana kehebatan kerajaan lampau yang tidak dapat tanding oleh kerajaan Melayu lain. Ini menyebabkan tekanan lebih keras oleh kuasa Barat yang sudah menguasai Kepulauan Filipina, yang merupakan bekas jajahan Kesultanan Brunei. Faktor kedatangan kuasa Barat adalah untuk perdagangan rempah ratus. Di samping itu, kuasa Sepanyol menanjurkan propaganda Kristian Katolik dalam misi mereka untuk menakluki

Kepulauan Filipina. Motif asal kuasa penjajahan adalah mengadakan hubungan diplomatic dan perdagangan tanpa berperang.

Kesimpulannya, sebelum kedatangan kuasa Barat, Brunei telah dikenali sebagai sebuah kerajaan yang terkuat dari abad ke-16 dan mengalami kemerosotan pada abad Ke-18. Buku ini telah mengangkat Brunei sebagai sebuah empayar maritim yang agung di rantau Asia Tenggara. Kekuatan ekonomi perdagangan Brunei pada masa itu adalah tertakluk kepada penguasaan ke atas sumber perdagangan di kawasan perairan Pulau Borneo dan Kepulauan Filipina. Dengan kewujudan rangkaian perdagangan tersebut telah membentuk empayar Brunei yang berpusat di Kota Batu. Pelabuhan Kota Batu menjadi pusat pengumpulan semua hasil ekonomi daripada seluruh pelusok Borneo dan Filipina untuk dieksport. Dengan kata lain, pedagang asing bertumpu di Kota Batu untuk mendapatkan bahan dagangan yang kehendaki.

Akhir sekali, buku ini sesuai menjadi rujukan utama untuk sejarah Kesultanan Brunei dan sejarah awal Borneo, khususnya Sabah dan Sarawak. Kelebihan buku ini adalah dihasilkan oleh sarjana tempatan dengan berjaya memberikan satu perspektif sejarah berasaskan sumber tempatan mengenai sejarah Kesultanan Brunei.